

LLENGUATGE, EVOLUCIÓ I NACIONALISME A PROÒSIT DEL LLIBRE 'LENGUAS EN GUERRA'

Ester Astudillo¹

Resum Aquest text, aprofitant la recent publicació del darrer Premi Espasa d'Assaig, *Lenguas en guerra*, d'Irene Lozano, fa un recorregut per les idees més destacables del llibre, tant sobre l'origen filogenètic del llenguatge com sobre com la problemàtica relació que aquest origen suposa, segons l'autora, per a les justificacions a l'ús sobre els nacionalismes fonamentats en la singularitat de la llengua pròpia, i situa aquestes idees en el context dels coneixements que es tenen avui sobre evolució, genètica i història del pensament. El text també fa una crítica a alguns dels raonaments de Lozano i para esment al contrast entre la seva perspectiva idealista sobre la funcionalitat i l'ús recte del llenguatge i la seva visió més pragmàtica i possibilista sobre el nacionalisme i el conservacionisme lingüístic.

Paraules clau Adaptació, Comunicació, Espècie, Espècimen, Evolució, Funcionalitat, Llenguatge, Nacionalisme

Abstract This review takes advantage of the recently published 2005 Espasa Book Award, *Lenguas en guerra*, and comments on the most fundamental ideas thereof, both about the filogenetic origins of language and about the incompatibility, according to the author, of such origins with mainstream ideas on nationalism as based on the singularity of non-state languages. The texts also aims at examining such ideas in the light of current knowledge about evolution, genetics and the history of human thought, and focuses on the contrast between the author's idealistic stand on language's functionality and its proper use, on the one hand, and her more pragmatic and possibilistic view about nationalism and language preservation, on the other.

Key words Adaptation, Communication, Evolution, Functionality, Language, Nationalism, Species, Specimen

El darrer Premi Espasa d'Assaig, *Lenguas en guerra*, d'Irene Lozano (Espasa-Calpe, Barcelona, 2005), no podia venir més al cas tenint en compte la situació política espanyola: es tracta d'una reflexió sobre l'essència del llenguatge i d'una anàlisi desmitificadora del pensament nacionalista basada en la defensa del llenguatge com a eina privilegiada de comunicació. Segons com es miri, i com es llegeixi, el llibre pot apaivagar l'animositat o bé atiar el foc de l'antagonisme. Per fer justícia al llibre, cal

---

¹ Ester Astudillo és filòloga i lingüista (UB), i ha cursat estudis de psicologia (UOC). Ha publicat articles i traduccions a la revista *Lateral*.

llegir-lo amb la ment oberta, fent un exercici crític de les pròpies idees sobre la qüestió. Es pot acabar estant d'acord o en desacord amb l'argumentació que l'autora segueix per justificar la seva postura antinacionalista, però en tot cas cal reconèixer-li l'encert d'una aproximació intel·lectual a la qüestió, no basada en la visceralitat, i històricament fonamentada.

La dissertació d'Irene Lozano té dues parts ben diferenciades: la primera consisteix en una argumentació sobre la capacitat humana per al llenguatge, una disquisició sobre l'origen psicobiològic i innat d'aquesta capacitat i una contraposició de la funcionalitat adaptativa originària d'aquest instrument de comunicació *versus* la instrumentalització política diferenciadora de què és objecte des del Romanticisme; la segona part se centra en la situació sociolingüística de les llengües a Espanya, i específicament fa una anàlisi crítica del discurs nacionalista català denunciant l'artificialitat –si no la falsedat– del mite de la llengua com a eix vertebrador d'uns conceptes de cultura i nació gens acurats històricament.

En la primera part, l'autora dóna crèdit a les teories innatistes sobre l'ontogènesi del llenguatge a nivell individual, postulades explícitament per Chomsky als anys 60 i avalades en bona mesura per posteriors investigacions psicolingüístiques. Segons les hipòtesis innatistes, totes les llengües del món, a pesar de la seva diversitat manifesta, comparteixen certs trets essencials –anomenats *universals lingüístics*–, com per exemple, que en totes les llengües hi ha paraules semàntiques i paraules funcionals, que hi ha combinacions de fonemes impossibles en qualsevol llengua (com ara /lfa/ o /lca/) o que totes les llengües tenen com a categories gramaticals substantius i verbs; i això és així essencialment perquè el llenguatge és el producte d'una capacitat innata dels homes, respon a una estructura cerebral determinada –*mòduls* en paraules de Fodor, *maquinari* en terminologia contemporània–, i com que tots els humans compartim la mateixa estructura cerebral, les possibilitats de creació i processament estan universalment limitades.

Chomsky va reduir l'estructura bàsica de qualsevol llengua humana al que es diu la *gramàtica universal*; les manifestacions d'aquest nucli de regles mínimes són les llengües naturals, que afegeixen regles particulars, especificacions, restriccions, etc., al nucli de la gramàtica universal. Entendre la capacitat del llenguatge humà com un producte directe –i quasi necessari– de l'estructura cerebral explica per què els nens aprenen amb tanta rapidesa i facilitat la seva llengua materna (perquè hi estan

genèticament programats), i per què qualsevol infant té la potencialitat d'aprendre qualsevol llengua natural –per molt *diffícils* que ens semblin a partir dels 10 anys-, fins i tot quan hi ha una minva de les capacitats intel·lectuals o cognitives.

Lozano emfasitza aquest element universalitzador i anivellador de totes les llengües, aquesta equiparació del llenguatge a un instrument adaptatiu de l'espècie, per posar l'accent sobre la seva funcionalitat universal: la comunicació com a via per optimitzar la cooperació entre espècimens. I se serveix d'aquesta tesi per fer una crítica de la instrumentalització política de què són objecte les llengües des de l'època del naixement de l'estat modern, aguditzada per la ideologia romàntica i la gènesi del concepte de *nació*, instrumentalització que en definitiva serveix per legitimar les fronteres i les lluites entre poblacions i que acaba pervertint la finalitat primera i última del llenguatge com a mitjà suprem de comunicació.

Llenguatge i evolució

Ara bé, una cosa és l'innatisme lingüístic, defensat per l'autora, que en el seu exponent menys estret està unànimement acceptat per tots els psicolingüistes, i quelcom diferent és la postura ontològica sobre el llenguatge que Lozano exhibeix: és a dir, defensar la idea que, com que el llenguatge en la seva etapa incipient fa desenes de milers d'anys presumptament va servir l'espècie per a uns propòsits determinats (magnificar la cooperació entre espècimens), ara s'hi hagi de mantenir fidel quan el medi en què viuen els humans és radicalment diferent de l'imperant en el naixement de l'espècie. A més, a aquest argument es pot oposar l'evidència que espècies tan allunyades evolutivament dels humans però també gregàries i constructores de societats complexes, com les abelles i les formigues, tenen sistemes de comunicació no lingüístics però molt més eficaços que el nostre, més precisos i molt menys manipulables. La pregunta que se segueix d'aquesta evidència, doncs, és la següent: ¿podem afirmar sense cap mena de dubte que l'objectiu de facilitar la comunicació dins l'espècie és el que explica fins als últims detalls el procés de gènesi del llenguatge humà?

Encara que la resposta fos afirmativa, és requisit *sine qua non* dels éssers vius l'adaptació al medi, i els humans som l'exponent més exquisit. La biologia ens ofereix multitud de casos que demostren com un òrgan que originàriament tenia una funció determinada canvia amb el temps de funcionalitat per magnificar l'adaptabilitat de

l'espècie. De fet, alguns especialistes en psicologia evolutiva consideren el llenguatge humà no una adaptació, sinó una *exapció*: un subproducte de l'engrandiment del cervell dels homínids la finalitat del qual no era possibilitar la comunicació entre congèneres. Fou l'atzar el que va permetre que les potencialitats d'un cervell més gran i amb més capacitat de processament s'apliquessin a la intercomunicació, en un llarg procés cec i no guiat.

Il·lustrativament, en el pla morfològic, també s'ha constatat que les extremitats dels amfibis, precursors de les dels mamífers, no van generar-se per solucionar el 'problema' del desplaçament, ja que les aletes dels peixos, com a preadaptació de les extremitats del que un dia serien els amfibis, ja els servien en el medi aquàtic per a aquest propòsit i eren emprades esporàdicament a mode de rudimentàries potes. Si s'accepta aquesta visió, cosa que genetistes i evolucionistes defensen pel que fa al llenguatge basant-se en el formidable ajustament de la capacitat de processament cerebral i la capacitat fonadora i articulatòria, constituïria l'exemple perfecte per il·lustrar aquest fil argumentatiu: la funcionalitat d'un òrgan està sotmesa a adaptació, no roman inamovible al llarg del temps perquè si ho fes llevaria adaptabilitat a l'espècie. En definitiva, contraposant-se a la visió més ortodoxament darwiniana, primer és l'òrgan i després la funció, és a dir, ja és obsolet el dogma que és la funció o la 'necessitat' la que guia la gènesi de l'òrgan. Aplicat al llenguatge, això voldria dir que primer van ser la capacitat de processament cerebral i una incipient capacitat fonadora, després va esdevenir-se un rudimentari llenguatge, i només en última instància la nova funcionalitat comunicativa del llenguatge, amb el plus d'adaptabilitat que suposava, va impulsar els canvis anatòmics necessaris per a l'adveniment del llenguatge com avui el coneixem als nivells de la faringe i del cervell. En definitiva, no hi va haver 'necessitat' de comunicació prèvia a les modificacions anatòmiques que en el futur possibilitarien el llenguatge verbal, sinó que això va esdevenir-se després, en el procés d'adaptació i de cerca de noves funcionalitats per a una capacitat cerebral creixent.

La història de la vida és la història de la decadència, el declivi i l'extinció d'una espècie darrere d'un altra, successivament i sense pietat, juntament amb l'aparició de noves formes de vida que desplacen les anteriors. Subratllar aquesta successió de formes de vida és d'allò més escaient per emfasitzar l'evanescència, en termes evolutius, de l'adaptabilitat d'una espècie determinada en un entorn canviant: allò que en un moment és adaptatiu eventualment deixa de ser-ho perquè s'esdevenen canvis en

l'ecosistema, les necessitats decauen, canvien o s'extingeixen. I viceversa, per adaptar-se a un entorn canviant, aquella conducta que originàriament podia ser desadaptativa, i que per tant no s'observava massivament, acaba sent adaptativa perquè fa augmentar l'èxit reproductiu dels espècimens que l'exhibeixen en un entorn del tot diferent de l'original.

El que vull dir és que en aquesta disquisició sobre adaptació i evolució cal tenir present la diferenciació entre factors proximals i factors distals en l'explicació dels canvis evolutius. L'evolució és un procés cec, no teleològic, que només empra la replicació de l'ADN com a mecanisme autoperpetuador dels espècimens i que no cerca cap objectiu determinat, ni tan sols la supervivència. Els canvis evolutius s'esdevenen per atzar, senzillament perquè els espècimens millor adaptats tenen més èxit reproductiu i traspassen als seus descendents el genotip de les adaptacions. Les mutacions adaptatives prevalen perquè fan tenir èxit reproductiu als espècimens portadors, però aquest èxit reproductiu és un factor proximal, és a dir, només serveix per explicar l'èxit de l'adaptació de forma immediata, no a llarg termini. L'evolució és cega, i és possible que una mutació que proximalment ha estat adaptativa deixi de ser-ho a llarg termini, distalment.

Un exemple d'això el tenim en la distribució de certes patologies segons els grups sanguinis: l'anèmia falciforme és molt comuna a l'Àfrica perquè allí el grup sanguini que preval amb total dominància és el grup 0, i s'ha demostrat que hi ha una correlació positiva entre el genotip 0 i la probabilitat de patir aquest tipus d'anèmia. La lectura superficial és paradoxal: ¿com és que la majoria de la població en un indret determinat comparteix un grup sanguini que els fa vulnerables a una malaltia tan greu com l'anèmia falciforme? ¿No és això un fracàs de l'evolució? En realitat, aquesta suposada manca d'adaptació queda perfectament explicada si tenim en compte que el grup 0 també dóna als individus amb aquest genotip una major resistència contra la malària, malaltia endèmica a l'Àfrica. De manera que en l'albor dels temps es va aconseguir (i sostingudament es va mantenir al llarg dels mil·lennis) un equilibri dinàmic entre el fracàs reproductiu que representava l'anèmia i l'èxit reproductiu de la resistència a la malària, fet que va propiciar que el grup 0 fos seleccionat de forma natural com a òptim en el context on van desenvolupar-se els homínids, a l'Àfrica. Òbviament, en un món on la vacunació contra la malària sigui part d'un protocol mèdic rutinari, esperem que en un futur pròxim, l'avantatge reproductiu dels resistents contra

la malaltia serà inexistent, i la prevalença del grup sanguini 0 acabarà sent desadaptativa perquè portarà aparellada una major vulnerabilitat a patir anèmia falciforme; però això succeirà milers d'anys després que la selecció hagués optat pel grup 0 com a prevalent al bressol dels *Sapiens*, és a dir, distalment. I resulta obvi que no pel fet que la vacuna llevi eficàcia als mecanismes evolutius de la selecció natural se'ns acudirà obstaculitzar l'adveniment d'una efemèride mèdica tan esperada –llevat, és clar, que hi hagi qui s'hagi begut del tot l'enteniment.

A un altre nivell, de forma paral·lela a la denúncia de Lozano sobre la perversa instrumentalització del llenguatge en el nostre món actual, també la religió, que al començament dels temps de la raça humana va servir al propòsit de cohesionar els petits grups humans, organitzar-los i originar una incipient divisió del treball que afavorís la seva supervivència, ha patit en els darrers deu segles de la nostra història una instrumentalització no adaptativa fins a arribar a esdevenir avui dia una veritable amenaça per a la mateixa espècie i per al planeta en general. És una aberració que hagi passat això? Segons el raonament que Lozano segueix per al llenguatge, sí.

S'estima que la mitjana de vida de les espècies voluminoses en el planeta és al voltant d'una desena de milions d'anys, tret de notòries excepcions. Els homínids ja fa entre 7 i 8 milions d'anys que poblem el planeta, de manera que podem dir que amb certa probabilitat estem tocant el sostre de la nostra estada a la Terra. No som l'últim esglaió en l'escala evolutiva, hi haurà vida després de nosaltres, i si amb la nostra conducta estem propulsant la fi del nostre regnat, pot ser que no sigui per casualitat: al cap i a la fi, estem seguint un patró que es constata que han seguit la majoria de formes de vida no bacteriana al llarg de centenars de milions d'anys a la Terra. Resulta sens dubte paradoxal, però crec que no necessàriament aberrant, que la cultura humana, en el centre de la qual hi ha el llenguatge, hagi sorgit com a mecanisme suprem d'adaptació al medi i que, al seu torn, aquesta adaptació a un entorn sempre canviant pugui servir a propòsits tan oposats a aquells per als quals els processos d'ajustament espècimen-medi la van generar en un principi. Per més repulsiva i no adaptativa que ens pugui semblar aquesta coda, cal tocar de peus a terra, ser realistes més que no pas voluntaristes, i atendre la lliçó que ens ofereix la biologia: no podem pretendre esborrar segles d'història, oblidar les croades, les guerres religioses, el sorgiment dels estats nacionals, Saussure i la seva revolució amb els termes de *norma* i *parla*, que existeixen la sociolingüística i la dialectologia...; en fi, que la història del pensament ens ha dut a

l'adveniment de la consciència metalingüística, i que aquest fet inexorable, com el mateix coneixement, ja no el coneixement especialitzat, sinó el mateix coneixement del món de la persona del carrer, ho impregna tot, fins i tot en la ment dels parlants no experts en temes de lingüística.

En definitiva, el nostre entorn ha canviat dramàticament respecte del medi que ens va veure néixer fa entre 7 i 8 milions d'anys. Que hagi canviat per efecte de l'acció de l'home, en lloc d'atzarosament, és purament anecdòtic a efectes de la validesa d'aquest argument, encara que hi hagi qui s'entesti a creure que l'intervencionisme humà sobre el planeta és pernicios: ateses les nostres potencialitats genètiques, la nostra intel·ligència i la nostra versatilitat, estàvem abocats a fer-ho, era un fet inexorable. I la inexorabilitat no és ni bona ni dolenta: senzillament, s'esdevé. No cal entossudir-se a jutjar moralment la nostra història. Avui dia, el llenguatge, les llengües, són la representació que en tenen els seus parlants: parlar no és un acte merament lingüístic, sinó metalingüístic, perquè els parlants no només parlen, sinó que saben que parlen, i que parlen una llengua determinada, i que el llenguatge, a més de servir per comunicar-se, té moltes altres funcionalitats, com ara vehiculitzar l'engany, acció prototípicament humana que no seria possible sense llenguatge i que es desmarca de l'objectiu primitiu de maximitzar la cooperació dins de l'espècie; la consciència de tot això, extensible fins i tot als parlants menys formats, té, efectivament, un valor simbòlic que no es pot obviar. Oblidar-se'n, com reclama Lozano, oblidar el poder simbòlic de la llengua, retrotreure's als orígens, aspirar a rescatar el llenguatge en el seu estat pur, virginal i innocent tal com era quan va esdevenir el tret distintiu més important que diferenciaria els *Homo Sapiens* dels homínids predecessors, és una opció purista i essencialista, a més d'impracticable.

Llenguatge, cultura i nacionalisme

Cert és, però, com ressalta Lozano sobretot en la segona part del llibre, que cal cridar l'atenció sobre el discurs ontologista que també fan els culturalistes, a les seves antípodes a pesar que coincideixen a ser essencialistes (tot i que sobre aspectes diferents del llenguatge); que cal desemmascarar la presentació del binomi llengua-cultura com quelcom natural, i posar fre a l'extrem determinisme lingüístic tan en voga actualment. Avanço aquí que si bé la postura de l'autora pel que fa al nacionalisme i al conservacionisme lingüístic és clarament possibilista, allunyada d'ontologismes i

certament pragmàtica, aquesta perspectiva contrasta amb el seu essencialisme sobre la funcionalitat i l'ús recte del llenguatge analitzat en l'epígraf anterior, característic d'una aproximació més aviat idealista.

Els culturalistes, seguidors de Sapir i el determinisme lingüístic, plantegen que la llengua és anterior a la construcció social del món (cultura) i al pensament, són relativistes; els innatistes defensen que el pensament antecedeix el llenguatge, són essencialistes. En realitat, plantejar així la disjuntiva és una fal·làcia: llenguatge, pensament i cultura són eines interdependents i mútuament ajustades per garantir la màxima adaptabilitat dels individus al seu medi. Sens dubte que la cultura, i la cosmovisió que hi té associada, depèn del llenguatge, però només en la mateixa mesura en què el llenguatge depèn de la cultura: en la història dels homínids, el llenguatge no hauria sorgit sense el pòsit de sociabilitat, gregarisme i altruisme que va a començar a caracteritzar-nos abans d'esdevenir *Sapiens* i que es poden considerar els fonaments de la primera cultura humana. És una obvietat, però una obvietat fonamental i crítica, que el llenguatge i les llengües són el reflex del medi en què viuen els seus parlants, i no a la inversa, tot i que això no treu que el llenguatge sigui creatiu i pugui instaurar noves realitats, com veurem més endavant. Tal com denuncia el llibre, resulta absurd, a més de retrògrad, pensar, segons la interpretació més purament relativista/culturalista, que hi hagi idees inaccessibles per als parlants de determinades llengües senzillament perquè la sintaxi o el lèxic de la llengua concreta no hi són proclius, postura comparable a l'actitud de menyspreu, tan digna d'hilaritat des de la perspectiva actual, que les llengües vernàcules despertaven entre escribes i persones cultes per la seva *rudesa* i *vulgaritat* enfront del llatí a l'Edat Mitjana.

Certament, les idees depenen de la cultura, i és una evidència que les ideologies, les cosmologies, les filosofies i les religions estan desigualment distribuïdes al voltant del globus terraquí segons la història i les necessitats en un indret geogràfic determinat, però això no és una qüestió purament lingüística, sinó un reflex de la diferent adaptació biològica i psicològica als diferents entorns. Extrapolar l'argument culturalista ens abocaria al solipsisme i a la negació de la possibilitat de comunicació i de cultura compartida: els parlants d'una llengua, en el procés d'aprenentatge i ús, el que fan és generar un idiolecte (apropiació personal i particular que cada parlant fa de la norma lingüística saussuriana), i no hi ha dues persones amb idiolectes idèntics, perquè difereixen en els vocabularis actiu i passiu, en la competència sintàctica, en la

consciència lingüística i metalingüística, etc. A un altre nivell però igualment en relació amb això, també és obvi que les persones expertes en una matèria tenen un espectre més ampli de vocabulari per referir-s'hi: són els tecnolèctes, inintel·ligibles per als profans en la qüestió. I és cert també que aquesta proliferació lèxica té un correlat a nivell perceptiu: la percepció dels fenòmens relacionats amb aquesta matèria és més fina i estructurada per als experts, que a més tenen l'habilitat de la metaanàlisi: no només saben prou sobre el seu tema, sinó que poden discriminar els coneixements de les creences pròpies, poden fer un metadiscurs sobre el seu coneixement, cosa inabastable per als profans. Ara bé, aquest fet no ens dóna peu a afirmar que la cosmovisió general d'un expert en una matèria sigui diferent de la de qualsevol altra persona per causa d'aquesta expertesa i de la seva riquesa lèxica.

En definitiva, que si el pensament i la cultura depenguessin estrictament de la llengua tal com és usada, no seria possible cohesionar un grup humà perquè cada individu hauria fet una construcció del món dependent del seu idiolecte propi (incloent-hi els tecnolèctes que domini). Per sort, obrir els ulls als esdeveniments quotidians i parar esment a la *realitat* del frec diari amb els nostres congèneres ens confirma que això no és així, i que el pensament, un cop superades les traves psicològiques, prejudicis, idees preconcebudes i hàbits de pensament que el fet d'estar immersos en una cultura determinada comporta, és essencialment lliure i independent de servituds lingüístiques, perquè el pensament no és proposicional, com sí és el llenguatge. Les grans idees, les grans preguntes de la humanitat, són universals, accessibles a qualsevol ment humana, encara que, òbviament, el grau d'adhesió que susciten no sigui homogeni geogràficament ni culturalment.

Rebate el determinisme lingüístic, plantejat originàriament per Sapir i Whorf sobre les bases del pensament de Humboldt i esperonat pel relativisme postmodern, és la base que empra l'autora per criticar els fonaments dels nacionalismes, específicament el català, construït sobre una pretesa cosmovisió particular del món pròpia de Catalunya, dependent de la sintaxi i el lèxic de la llengua i de la història catalanes. Lozano posa l'accent a desemmascarar la presumpta pàtina de progressisme i avantguarda dels nacionalismes, amb la seva exaltació del particularisme en detriment dels conflictes universals que afligeixen el planeta, com la pobresa, la injustícia, la desigualtat, la discriminació, etc.: el particular s'anteposa a l'universal, suposadament té caràcter ontològic, i és per tant moralment superior.

Lozano denuncia que a Espanya, l'honorable missió de dignificar les llengües minoritàries que es va emprendre amb la transició ha acabat per extralimitar-se dels seus objectius originaris (recuperar l'estatus perdut per a les llengües regionals) i ha desembocat en una mistificació de la *cosa pròpia* i del concepte de *nació*, construït al voltant de la noció de *llengua pròpia* d'un territori, un invent de casa nostra que data dels anys setanta. Els conceptes de *nació* i *llengua pròpia* es defineixen fent referència l'un a l'altre, són mútuament interdependents i generen un bucle que es retroalimenta constantment perquè constitueixen una equació tautològica: la singularitat de la *nació catalana* es legitima en virtut de l'existència de la *llengua pròpia*, i viceversa. El problema d'aquest tipus de discursos és que són recursius: la definició del terme invoca, si més no implícitament, el terme que intenta definir.

El llenguatge, creador de realitats

A més, l'autora insisteix que cal cridar l'atenció sobre el fet que el concepte de *llengua pròpia* és una invenció eufemística i interessada que només persegueix objectius polítics. Instaurar aquest terme com un terme bo, històricament ajustat i autoevident (a més de digne d'integrar el vocabulari actiu i quotidià de la gent del carrer i políticament correcte) porta aparellada una reinterpretació de la història peninsular: l'autora demostra que implica la tergiversació de dades històriques i l'oblit deliberat de la naturalitat amb què les diferents llengües peninsulars van conviure fins al s. XIX.

És aquest tipus d'actes subtils, basats en el poder creador del llenguatge, els que serveixen per construir tot un imaginari col·lectiu i cohesionar un grup humà fent compartir als seus integrants la il·lusió d'una causa comuna i el deure de *redreçar* greuges històrics: d'una banda, el greuge de l'*annexionisme*, que cal capgirar insistint en el *fet diferencial*, basat en la llengua, i fent una militància bel·ligerant separatista; de l'altra, el greuge del bilingüisme social, que es considera *anòmal* i que cal redreçar intervenint políticament per fer que la llengua *minoritzada* (més terminologia políticament correcta) acabi sent llengua *dominant*, és a dir, que aconseguixi l'objectiu *històricament just* i instauri la cobejada *normalitat* política i lingüística. El llenguatge, posat al servei d'un projecte polític, com d'altra banda l'anàlisi del discurs posa en evidència que s'ha esdevingut des del naixement de les societats suficientment complexes, ha permès la creació del fals mite de l'animositat secular de Castella contra Catalunya, que al seu torn legitima la bel·ligerància antiespanyola dels nacionalistes

catalans. I és que el llenguatge mai no és neutral, respon sempre a una interpretació concreta dels fets, a pesar que la veu de Lozano s'alci per reclamar la recuperació de la neutralitat perduda.

L'exquisidesa del mecanisme excoent del concepte de llengua pròpia consisteix en el fet que, per implicació lògica, converteix totes les altres llengües que hi convisquin, independentment del nombre de parlants que tinguin, en llengües foranes, els manleva la seva carta de naturalesa i les fa moralment inferiors. L'estat de coses i la inèrcia ideològica nacionalista tendeixen a crear una certa uniformització del pensament a gran escala, que afecta tota la societat i que fa de la idea que l'opció lingüística és també una opció d'adhesió política una idea políticament correcta. Quina manera millor de criminalitzar els parlants inconformistes si se'ls ha induït a pensar que no parlar la llengua del país és un acte de *traïció* a la seva llengua pròpia? Però, pròpia de qui? Qui està legitimat a legislar sobre el que és propi o no propi de cadascú?

Aquesta presumpta superioritat moral de la llengua pròpia, fonamentada en una reinterpretació de la història que fa de Castella l'enemic natural de Catalunya, arrasa amb qualsevol contraargument lògic o del sentit comú, com ara la constatada bondat del bilingüisme a nivell individual, el valor afegit que representa per a la diversitat cultural la cohabitació social de més d'una llengua en un territori, la legitimitat autoevident de les pretensions d'un grup quantitativament superior o, senzillament, la inexorabilitat de les migracions en un món cada cop més interconnectat i més globalitzat.

En efecte, parar atenció a la història de les llengües significa prendre consciència de la imparable evolució d'aquestes i de la inexorabilitat de la desaparició d'unes i del naixement d'altres, en un procés imbricat en els moviments de població i en el joc de poder dels grups humans. Si atribuïm, com fan la majoria d'especialistes en el tema, la variabilitat lingüística als moviments migratoris i al posterior aïllament dels grups humans, no podem més que concloure amb ells que la globalització i mundialització han capgirat completament la truita i que el que se segueix és una certa i progressiva tendència a la uniformització. I és que la defensa de la puresa i el conservacionisme *per se* mai no ha estat bona consellera, com la història s'encarrega, cop rere cop, de demostrar.

En definitiva, l'anàlisi de Lozano és molt eficaç per desmuntar els discursos de construcció nacional, fent èmfasi en la visió parcial de la història en què s'emparen, en la naturalització interessada del binomi llengua-cultura i en la creació i la instauració

políticament correcta d'un lèxic que legitima i sanciona les preocupacions i la ideologia nacionalista. Ara bé, els arguments que emprava per justificar-se, com ara la necessitat de recuperar la neutralitat i la innocència originàries del llenguatge, són arguments de caire idealista i no avalats pels coneixements que tenim sobre la història de l'evolució a la Terra. Potser la lectura que cal fer dels esdeveniments que relata és més aviat escèptica, si no pessimista, i es pot concloure que el llenguatge, eina que ens va catapultar a la supremacia en el planeta, és també la nostra condemna, i és precisament gràcies a ell i a les transformacions i representacions a què ha donat peu que s'albira ja l'inici del declivi dels humans com a espècie absolutament dominant, sense possibilitat de marxa enrere.